

содержание, с учетом существующих теоретико-прикладных проблем и доктринальных подходов по указанной тематике исследования.

Ключевые слова: уголовно-исполнительная деятельность, персонал органов и учреждений исполнения наказаний, сфера исполнения наказаний, исполнение наказаний, отбывание наказаний, субъекты уголовно-исполнительных правоотношений, осужденным, участник уголовно-исполнительных правоотношений.

Kolb O. G., Remeha V. V.

ABOUT SOME CONTENT ELEMENTS OF THE CONCEPT OF «CRIMINAL EXECUTIVE ACTIVITY OF PERSONNEL OF AUTHORITIES AND PENALTIES OF PENALTIES IMPLEMENTATION»

The author's concept of "criminal-executive activity of the personnel of bodies and institutions of punishment" is deduced from the article, as well as an analysis of some system-forming features that make up its content, taking into account existing theoretical and applied problems and doctrinal approaches in the identified subject of the study.

Key words: criminal-executive activity; Personnel of penitentiary bodies and institutions; Scope of punishment; Execution of punishment; Serving punishment; Subjects of criminal-executive relations; condemned; Participant in criminal-executive legal relations.

УДК 343.85

Копотун І. М.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, проректор з навчальної роботи,
Інститут Служби зовнішньої розвідки України, м. Київ;

Руденко В. І.,

заступник начальника відділу управління нагляду
за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних
провадженнях та інших заходів примусового характеру в місцях
несвободи Генеральної прокуратури України, м. Київ

ПЕРСОНАЛ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті здійснено дослідження змісту діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України як суб'єкта виконання покарань, за результатами якого визначені основні проблемні моменти з цих питань, а також сформульовані науково обґрунтовані шляхи їх вирішення по суті.

Ключові слова: правовідносини; суб'єкт права; об'єкт права; персонал; засуджений; сфера виконання покарань; кримінально-виконавча діяльність; органи та установи виконання покарань.

Постановка проблеми. 3 травня 2016 року, коли на підставі постанови Кабінету Міністрів України відбулось повне підпорядкування Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України, в нашій державі розпочався новий, черговий період реформування кримінально-виконавчої діяльності.

Звичайно, що необхідною умовою будь-яких перетворень у суспільстві є належний науковий супровід цієї діяльності. Тим більше, що низький рівень і результативність попередніх реформ у сфері виконання покарань України, які здійснювались безперервно з 1991 року, були обумовлені саме неефективним використанням у зазначеному процесі потенційних можливостей науковців, у першу чергу, кримінально-виконавчого профілю. При цьому на доктринальному рівні залишаються не досить дослідженими такі правові категорії, як «виконання покарань», «кримінально-виконавча діяльність», «органи та установи виконання покарань» тощо, що мають безпосереднє відношення до визначення змісту діяльності персоналу ДКВС України у сфері виконання покарань.

Мета статті – розробити науково обґрунтовані шляхи подолання деяких існуючих проблем у кримінально-виконавчій діяльності персоналу органів та установ виконання покарань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури показало, що досить активно розробка проблеми кримінально-виконавчої діяльності персоналу органів та установ виконання покарань займаються такі учені, як: Автухов К. А., Бандурка О. М., Бадира В. А., Богатирьов І. Г., Богатирьова О. І., Галай А. О., Градецький А. В., Джу́жа О. М., Денисова Т. А., Зливко С. В., Коваленко В. В., Колб О. Г., Конопельський В. Я., Меркулова В. О., Павлов В. Г., Степанюк А. Х., Трубников В. М., Царюк С. В., Яковець І. С. та ін.

Виклад основного матеріалу. Якщо узагальнити деякі наукові підходи з означеної проблематики та нормативно-правові елементи її відображення, то можна вивести наступне визначення поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань», а саме – це робота, що здійснюється у межах своїх повноважень у визначеному кримінально-

виконавчому законодавстві України фізичними особами та яка спрямована на реалізацію право обмежень щодо засуджених, які встановлені в законі та закріплені індивідуально для кожного з них у вирокі суду, відповідно до змісту двоєдиного процесу виконання-відбування покарань, що забезпечується державою у вигляді правових підстав, принципів, форм, методів, засобів і гарантій реалізації зазначеної функції.

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст цього поняття, варто віднести наступні:

1. Зазначена діяльність – це робота. Саме у такому контексті розглядається це слово у тлумачних словниках [1, с. 150].

Звичайно, що з урахуванням вимог ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» цю роботу не можна назвати такою у повному сенсі, позаяк «робота» в органах та установах виконання покарань є, з одного боку, специфічною, адже здійснюється різними фахівцями (рядовим і начальницьким складом; державними службовцями; особами, які працюють в ДКВС України за трудовими угодами (контрактами тощо), а з іншого боку, має свої особливості, які змістовно відрізняють її від інших робіт, що здійснюються персоналом установ виконання покарань, а також взагалі іншими особами у тій чи іншій галузі суспільної діяльності, тобто у цьому випадку обумовлена змістом адміністративно-правового статусу персоналу ДКВС України.

Як показали результати цього дослідження, до таких науковці [2, с. 50-51] відносять наступні:

а) по-перше, адміністративно-правове регулювання діяльності персоналу органів та установ виконання покарань виявляється в різних формах. Воно знаходиться у межах загального державно-правового регулювання як його складовий елемент (Конституції України, Закону України «Про державну службу», «Кодексу законів України про працю», т.ін.). При цьому юридичною базою у цій ситуації виступає Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», який встановлює єдину структуризовану систему органів та установ ДКВС України, завдання, організацію і забезпечення її діяльності;

б) по-друге, в числі форм адміністративно-правового регулювання діяльності ДКВС України значне місце належить підзаконним актам. Причому, якщо загальні принципіві питання розв'язуються в Указах Президента України [3] і рішеннях Кабінету Міністрів України [4], то конкретні проблеми організації кримінально-виконавчої діяльності вирішуються в нормативно-правових актах Міністерства юстиції України [5];

в) по-третє, адміністративно-правовому регулюванню підлягає широке коло суспільних відносин у сфері діяльності персоналу ДКВС України. Як з цього приводу зауважив Зливко С. В., процес виконання кримінального покарання за своєю суттю є специфічною адміністративною діяльністю, в якій, з одного боку, об'єктами адміністративного впливу є засуджені, а з іншого, – особи з числа персоналу органів та установ виконання покарань [2, с. 51], тобто у цьому випадку здійснюється як «зовнішнє управління» (управління засудженими), так і «внутрішнє управління» (управління персоналом) [6, с. 32–33].

2. Вказана діяльність здійснюється чітко визначеними у кримінально-виконавчому законодавстві особами.

Їх виключний перелік визначено в ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Виключність, якщо виходити з етимілогічного походження цього слова (поширюється тільки на один об'єкт) [1, с. 63], полягає у тому, що кримінально-виконавчою діяльністю у межах своїх повноважень має займатись лише персонал органів та установ виконання покарань. Більше того, участь у цьому процесі інших осіб у тій чи іншій ролі (зокрема, здійснення прокурорського нагляду під час виконання кримінальних покарань відповідно до ст. 22 КВК та Закону України «Про прокуратуру» [7]; здійснення контролю визначеними в ст. 24 КВК особами (Президентом України, Прем'єр-міністром України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, ін.); здійснення громадського контролю (ст. 25 КВК); т.ін.) не надає права для них, як вірно дійшли висновку науковці, займатись кримінально-виконавчою діяльністю [8, с. 11].

Як у зв'язку з цим зауважив Осауленко О. І., в юридичній літературі були спроби розширити коло суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, включаючи до них прокуратуру, представників органів державної влади та місцевого самовряду-

вання, різні громадські організації, членів сімей і близьких родичів засуджених, адвокатів, самодіяльні організації засуджених, але такий підхід визнати логічним не можна, позаяк суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин можуть бути лише органи та установи виконання покарань [9, с. 140–141].

3. Кримінально-виконавча діяльність здійснюється персоналом ДКВС України у межах його повноважень.

Повноваження – це право, надане кому-небудь для здійснення чогось [1, с. 484].

Повноваження відповідної особи – це закріплені за цією особою права і обов'язки, переважно владного характеру, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових для виконання рішень і забезпечення їх здійснення тими, кому вони адресовані [10, с. 112–113].

Як встановлено в ході цього дослідження, теоретичні засади організації функціонування персоналу ДКВС України свідчать про те, що для нього характерні такі ознаки: а) багатовекторність діяльності, притаманність для неї різних цілей та завдань, які в окремих випадках важко поєднати; б) складність діяльності, що зумовлено необхідністю використовувати значний обсяг прийомів, умов та засобів виконання роботи; в) екстремальність умов праці, що обґрунтовує потребу у формуванні особливої системи соціально-правового захисту персоналу; г) поєднання творчого характеру праці, що вимагає ґрунтовної підготовки та нестереотипного мислення персоналу органів та установ виконання покарань, з її мілітаризованістю, яка спричиняє докладну регламентацію кожного аспекту адміністративної діяльності персоналу; ґ) надзвичайна важливість результатів діяльності, що відображається на рівні злочинності в українському суспільстві; д) ухвалення відповідальних управлінських рішень, які впливають на долі людей; е) наявність проблем матеріального й організаційного змісту, що знижує мотивацію праці [11, с. 110–111].

Виходячи з цього на практиці здійснюється класифікація персоналу органів та установ виконання покарань, відповідно до якої визначаються відповідні посади та функціональні обов'язки цих осіб (управлінський персонал; адміністративний персонал; обслуговуючий персонал тощо) [12, с. 36], а також встановлюється система вимог, що висуваються до кожної посади та особи, яка її обіймає [2,

с. 98–102]. При цьому слід мати на увазі, що відповідно до чинного законодавства України дії посадових осіб, включаючи персонал ДКВС України, які виходять за межі їх повноважень, класифікуються як перевищення службових повноважень і є підставою для притягнення їх до передбачених законом видів юридичної відповідальності [3]. Так, у п. 1.1.1 Керівних принципів застосування стандартів з цього приводу зазначено, що застосування катувань або нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження або покарання є абсолютно забороненим за всіх обставин. Жодні відступи від цієї заборони не допускаються [14, с. 10].

Запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими визначено у ст. 1 КВК та ч. 3 ст. 50 КК України як одна із цілей покарання та в цілому метою кримінально-виконавчої політики нашої держави [15, с. 103–107]. Як з цього приводу слушно зауважила Яковець І. С., персонал, який виконує свої функції в дусі поваги та захисту прав людини, зміцнює не лише свій престиж, а й авторитет влади, що бере цих осіб на роботу, а також нації, інтересам якої він служить [12, с. 31].

Аналогічну позицію у цьому сенсі займає й Степанюк А. Х., який переконаний, що вирок суду слід розглядати як підставу, юридичний факт, у разі настання якого виникає спеціальний статус засудженого. При цьому вирок суду не може бути, власне, джерелом будь-яких обмежень для засуджених, адже вони вичерпно визначені на рівні закону [16, с. 7–8].

4. Види персоналу органів та установ виконання покарань та вимоги до нього встановлюються у кримінально-виконавчому законодавстві України.

Загальні джерела цього законодавства визначені в ст. 2 КВК.

Безпосередньо види персоналу ДКВС України закріплені в ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», що, в свою чергу, дозволило науковцям розділити його функції на такі групи: а) управлінські та організаційні (адміністративні); б) пенітенціарні (виховні та освітні); в) забезпечувальні та обслуговувальні [12, с. 36–37].

Вимоги до персоналу органів та установ виконання покарань також встановлені у зазначеному Законі (ст. 16), що важливо як з огляду дотримання визначених у ньому принципів діяльності ДКВС України (ст. 2), так і запобіганню вчинення з боку цих осіб злочинів та правопорушень [7], а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими [14].

5. Кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань має бути спрямована на реалізацію правообмежень щодо засуджених, що встановлені в законі та закріплені індивідуально для кожного із них у вирокі суду.

Такий підхід ґрунтується, по-перше, на соціально-правовій природі та покарання, що визначені в ч. 1 ст. 50 КК України [17, с. 277–278], а, по-друге, на теоретико-методологічних засадах, що викладені у в науковій літературі [18, с. 7–41]. Зокрема, в юридичній літературі вказується, що обмеження правового становища можуть бути встановлені прямо чи не прямо. Пряме правообмеження має місце тоді, коли засуджений обмежується у правах, а також в обов'язках тим же законодавством, яке встановлює відповідні права й обов'язки (наприклад, спрощений порядок розірвання шлюбу із засудженим до позбавлення волі на строк три та більше років; обмеження, що впливають із судимості) [19, с. 37].

Висновки. Такий підхід, що становить основу змісту зазначеної системоутворюючої ознаки поняття «кримінально-виконавча діяльність персоналу органів та установ виконання покарань», ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 1 КВК України, відповідно якої кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови як виконання, так і відбування кримінальних покарань, тобто розглядає цей процес як нероздільний, хоча й сутнісними особливостями для кожного із суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (персоналу ДКВС України та засуджених).

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. – Х.: Фоліо, 2005. – 767 с.
2. Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України: адміністративно-правовий аспект: навч. посіб. / ред. колегія: В. П. Петков [голова] та ін. – К.: КНТ, 2011. – 648 с.

3. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. - №94. – Ст. 3334.

4. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 44.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квітня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.

6. Колб О. Г., Ліховіцький Я. О. Про деякі проблемні моменти, що виникають у запобіжній діяльності персоналу органівта установ виконання покарань України // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 березня 2017 року). – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. – С. 230-233.

7. Про міжнародні договори: Закон України від 1 квітня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

8. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. // http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_118.

9. Кримінально-виконавче право України : підручник / [Джу-жа О. М., Богатирьов І. Г, Колб О. Г. та ін.]; за заг. ред. О. М. Джу-жі. – К. : Атіка, 2010. – 752 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. / за ред.. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с.

11. Автухов К. А. Організаційно-правові засади діяльності Державної пенітенціарної служби України в установах виконання покарань: навч. посібник / К. А. Автухов, І. С. Яковець; ред. А. Х. Степанюк. – Х.: Право, 2013. – 159 с.

12. Правові основи діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України : наук.-метод. посіб. / упоряд. І. Яковець. – К. : Паливода А. В., 2011. – 232 с.

13. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія / за заг. ред. В. В. Коваленка. – К.: АТІКА, 2011. – 367 с.

14. Сванідзе Е. Ефективне розслідування фактів жорстокого поводження: керівні принципи застосування європейських стандартів.– К.: «К.І.С.», 2011. – 144 с.

15. Політика у сфері боротьби із злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми: монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. – Івано-Франківськ-Харків, 2016. – 419 с.

16. Права та законні інтереси засуджених до позбавлення волі в умовах реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія / К. А. Автухов, А. П. Гель, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х.: Право, 2015. – 246 с.

17. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : [навч. посіб.] / Фріс П. Л. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 362 с.

18. Лисодед О. В., Автухов К. А. Теоретичні положення правового статусу засуджених до позбавлення волі / К. А. Автухов, А. П. Гель, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х.: Право, 2015. – С. 7-41.

19. Кримінально-виконавче право України : підручник / [В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодед та ін.]; за ред. Голіни В. В. і Степанюка А. Х. – Х. : Право, 2011. – 328 с.

Копотун І. Н., Руденко В. І.

ПЕРСОНАЛ ОРГАНОВ И УЧРЕЖДЕНИЙ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ КАК СУБЪЕКТ УГОЛОВНО- ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье проведено исследование содержания деятельности персонала органов и учреждений исполнения наказаний Украины как субъекта исполнения наказаний, по результатам которого определены основные проблемные моменты по этим вопросам, а также сформулированы научно обоснованные пути их решения по существу.

Ключевые слова: правоотношения; субъект права; объект права; персонал; осужденный; сфера исполнения наказаний; уголовно-исполнительная деятельность; органы и учреждения исполнения наказаний.

Kopotun I. M., Rudenko V. I.

PERSONNEL OF BODIES AND INSTITUTIONS FOR PERFORMANCE OF PUNISHMENTS AS A SUBJECT OF CRIMINAL EXECUTIVE ACTIVITIES IN UKRAINE

The article analyzes the content of the activity of the personnel of the organs and penal institutions of Ukraine as a subject of execution of punishments, the results of which determine the main problem points on these issues, as well as formulate scientifically grounded ways of their solution in essence.

Key words: legal relations; Subject of law; Object of law; personnel; condemned; Scope of punishment; Criminal-executive activity; Penal organs and institutions.